

Mehanizmi zaštite od onlajn nasilja

PRIRUČNIK ZA
NOVINARE I
NOVINARKE

Nevena Krivokapić Martinović i Milica Bogdanović

Mehanizmi zaštite od onlajn nasilja
Priručnik za novinare i novinarke

Autorke:

Nevena Krivokapić Martinović
Milica Bogdanović

Izdavač:

Institut za medije Crne Gore

Adresa izdavača:

Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 9

Godina izdanja:

2020.

Za izdavača:

Olivera Nikolić

Lektura:

Lida Vukmanović Tabaš

Prelom:

Radmila Beća Radulović

Tiraž: 100

Štampa:

Štamparija LAPIS

Mehanizmi zaštite od onlajn nasilja

Priručnik za novinare i novinarke

Nevena Krivokapić Martinović i Milica Bogdanović

UVOD	5
1. PARALELNI PROSTOR, PARALELNA PRAVILA	7
2. ŠTO SVE MOGU BITI ONLAJN NAPADI I KAKO SE PROCESUIRAJU ONLAJN NAPADI?	13
2.1. KLEVETA – POVREDA ČASTI I UGLEDA	13
2.2. PRITISCI	15
2.3. ONLAJN PRIJETNJE	21
2.4. GOVOR MRŽNJE I DISKRIMINACIJA	23
2.5. POVREDA PRIVATNOSTI	28
3. KAKO SE ZAŠTITI	33

Britanska ambasada
Podgorica

Institut za medije Crne Gore
Montenegro Media Institute

Ovaj priručnik je izrađen u okviru projekta “Promocija medijske i informacione pismenosti i jačanje medijske nezavisnosti na Zapadnom Balkanu” (“Promotion of Media and Information Literacy and Strengthening Media Independence in the Western Balkans”), koji je finansiran od strane britanskog Ministarstva vanjskih poslova, posredstvom Britanske ambasade Podgorica, u saradnji sa Albany Associates iz Londona i Mediacentra Sarajevo. Institut za medije Crne Gore je partner na pomenutom projektu.

Priručnik je nastao po uzoru na priručniku „Zaštita od online nasilja: Priručnik za novinare” čije su autorke Lejla Gačanica i Marija Arnautović (Mediacentar Sarajevo, 2018).

Stavovi izrečeni u ovom priručniku nužno ne odražavaju stavove donatora projekta.

#godigitalagainstharrassment

Tehnološki razvoj i pojava veća izmijenili su novinarima i novinarkama način rada i komunikaciju s publikom. Internet revolucijom počeli su brojni izazovi i dileme kako uspostaviti ravnotežu između neprikosnovenog koncepta slobode na internetu i spriječiti zloupotrebe kao što su širenje govora mržnje, dezinformacija, ilegalnog sadržaja itd. Rad novinara i novinarki dostupan je u onlajn prostoru – u medijima ili na društvenim mrežama i podložan je direktnoj kritici publike koja anonimno može komentarisati objavljeni sadržaj (novinarski tekst, komentar, analizu, video itd.) ne libeći se prijetnji, govora mržnje ili pritisaka.

Uz to, onlajn mediji nemaju jedinstven sistem moderacije komentara, pa neki sprovode premoderaciju, dok je postmoderacija češća praksa. Registracija korisnika nije obavezna na svim portalima, dok se društvene mreže medija često ne moderiraju. Tako neuređen sistem ostavlja prostor neodgovornim pojedincima koji mogu, pod okriljem anonimnosti ili iza lažnih profila na društvenim mrežama, širiti govor mržnje i nekažnjivo vrijeđati novinare i novinarku.

Čini se da je situacija slična u svim zemljama ovog regiona kad je u pitanju onlajn nasilje. Opšte je mišljenje da govor mržnje i prijetnje koje se dešavaju u onlajn svijetu, ostaje dio virtuelne komunikacije i ne mogu se prenijeti na stvaran život. Utisak je da su onlajn napadi na novinare česti, ali se ne shvataju previše ozbiljno. Rijetko koji napad se

prijavi, još rijede neki stigne do policijske istrage, a oni koji stignu do tužilaštava i suda skoro su zanemarljivi.

Vodič „Mehanizmi zaštite od onlajn nasilja – priručnik za novinare i novinarku“ uradio je Mediacentar iz Sarajeva, a za novinare i novinarku u Crnoj Gori priredio ga je tim Instituta za medije Crne Gore.

Priručnik novinarima nudi savjete i uputstva kako prepoznati i reagovati na onlajn napade. Jedan od prvih koraka je podizanje svijesti o ovom problemu.

Vjerujemo da će priručnik podstaći novinare da prijavljuju onlajn napade, čime i sami doprinose podizanju svijesti i sprečavanju onlajn nasilja.

Uz to, posljednjih nekoliko godina u Crnoj Gori su sve češći napadi na fizički i psihički integritet novinara i njihovu imovinu, čime se ugrožava i sloboda medija i slobodno, neometano bavljenje novinarstvom.¹ Zato se ovaj Vodič, između ostalog, bavi i pravnim okvirom koji reguliše prava i dužnosti novinara, istovremeno ukazujući i na mehanizme zaštite koji novinarima stoje na raspolaganju.

¹ Marijana Laković-Drašković, Daliborka Uljarević, Boris Marić, Wanda Tiefenbacher, Maja Stojanović, *Kratki vodič kroz zakonodavni i institucionalni okvir zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori*, Studio MOUSE, Podgorica, 2015.

#godigitalagainstharrassment

I 1.1 paralelni prostor paralelna pravila?

Sloboda i nezavisnost medija u Crnoj Gori dio su pravnog sistema koji je dekriminalizovao klevetu, zabranio cenzuru i formalno dao dovoljno prostora medijima da izvještavaju i da kritikuju rad pojedinaca, institucija i vlasti. Međutim, u praksi se mediji učutkuju javnim optužbama, novinare napadaju, a napadači godinama ostaju nepoznati što ukazuje na to da je u državi stvorena atmosfera u kojoj medijski radnici ne mogu računati na adekvatnu zaštitu ukoliko zaista iskoriste formalno garantovanu slobodu.²

Uporište za garantovanu slobodu izražavanja nalazimo u članu 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima³ koji glasi:

Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice.

U članu 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima⁴ se navodi:

Niko ne može biti uznemiravan zbog svoga mišljenja.

Svako lice ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo bez obzira na granice, podrazumijeva slobodu iznalaženja, primanja i širenja informacija i ideja svih vrsta, u usmenom, pismenom, štampanom ili umjetničkom obliku, ili na bilo koji način po slobodnom izboru.

---

2 Milica Bogdanović, *Turobna zbivanja i druge priče o medijima*, CDT, 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/2T29Pkj>

3 Evropska konvencija o ljudskim pravima, *Službeni list Srbije i Crne Gore* – Međunarodni ugovori, br. 9/2003. i 5/2005.

4 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima, član 19. Dostupno na: <https://bit.ly/2tqEe1l>

Ostvarivanje sloboda predviđenih u tački 2 ovog člana obuhvata posebne dužnosti i odgovornosti. Sljedstveno tome, ono može biti podvrgnuto izvjesnim ograničenjima koja moraju, međutim, biti izričito određena zakonom, a potrebna su iz razloga: a) poštovanja prava ili ugleda drugih lica; b) zaštite državne bezbjednosti, javnog reda, javnog zdravlja i morala.

Takođe, Ustav Crne Gore⁵ (član 47) propisuje:

Svako ima pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način.

Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore.

Međutim, Ustavom je zabranjeno izazivanje ili podsticanje mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu (član 7), te svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu (član 8).

Prava i obaveze novinara detaljno se uređuju se i posebnim zakonima Crne Gore poput sljedećih koje smo za potrebe ovog priručnika analizirali:

- Opšta uredba o zaštiti podataka o ličnosti⁶
- Zakon o medijima⁷
- Zakon o elektronskim medijima⁸
- Zakon o zabrani diskriminacije⁹
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti¹⁰

5 Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007. i 38/2013 – Amandmani I–XVI. Član 47.

6 Opšta Uredba o zaštiti podataka o ličnosti Evropske unije (General Data Protection Regulation – GDPR), dostupno na linku: <https://gdpr-info.eu/>

7 Zakon o medijima, *Službeni list Crne Gore*, br. 51/02, 62/02.

8 Zakon o elektronskim medijima, *Službeni list Crne Gore*, br. 46/10 od 6. 8. 2010.

9 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni list Crne Gore*, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017.

10 Zakon o rodnoj ravnopravnosti, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 46/2007 i *Službeni list Crne Gore*, br. 73/2010 – dr. zakon, 40/2011 – dr. zakon i 35/2015.

- Zakon o javnom redu i miru¹¹
- Zakon o radu¹²
- Krivični zakonik Crne Gore¹³
- Zakonik o krivičnom postupku¹⁴
- Zakon o prekršajima¹⁵
- Zakon o zaštiti podataka o ličnosti¹⁶
- Zakon o obligacionim odnosima¹⁷
- Zakon o ustavnom sudu Crne Gore¹⁸
- Predlog Zakona o medijima¹⁹
- Preporuka Komiteta ministara državama članicama o „govoru mržnje“, Preporuka br. R (97) 20;
- Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu²⁰;
- Kodeks novinara/novinarki Crne Gore²¹ („Kodeks“).

11 Zakon o javnom redu i miru, *Službeni list Crne Gore*, br. 64/2011.

12 Zakon o radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US.

13 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018.

14 Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list Crne Gore*, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 – odluka US, 2/2015 – odluka US, 35/2015, 58/2015 – dr. zakon i 28/2018 – odluka US.

15 Zakon o prekršajima, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2011, 6/2011 – ispr., 39/2011, 32/2014, 43/2017 – odluka US i 51/2017.

16 Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, *Službeni list Crne Gore*, br. 79/2008, 70/2009, 44/2012 i 22/2017.

17 Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list Crne Gore*, br. 47/2008, 4/2011 – dr. zakon i 22/2017.

18 Zakon o ustavnom sudu Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 11/2015 i 55/2019 – odluka US.

19 Predlog Zakona o medijima, u proceduri, dostupan na linku: <https://bit.ly/2tDRS0V>

20 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012.

21 Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, 2016. Dostupno na: <https://bit.ly/2R9TUPt>

Treba spomenuti i Kodeks novinara/novinarki Crne Gore koji nema pravnoobavezujuću snagu, ali je bitan element izgradnje medijskog integriteta u našoj zemlji. Odgovornost za onlajn sadržaje svakako imaju i urednici medija – kako za autorske tekstove, prenesene sadržaje, tako i za komentare koje (najčešće) anonimni korisnici ostavljaju ispod tekstova.

Onlajn mediji u Crnoj Gori uglavnom koriste model premoderacije, dok ima primjera kad se koristi i postmoderacija. U Kodeksu novinara/novinarki Crne Gore, u smjernicama za načelo 2, propisana je obaveza onlajn medija da definišu svoja interna pravila za komentare trećeg lica sa ciljem da se izbjegne nezakoniti i neetički sadržaj, uz puno poštovanje slobode izražavanja.

Takođe, onlajn medijima je ovim dokumentom propisano da komentatori moraju biti upoznati s ovim pravilima i da komentare na portalima moderira administrator po ustanovljenim pravilima. Ipak, u javnosti je prepoznato da se odredbe Kodeksa u potpunosti ne primjenjuju i da u onlajn medijima ne posvećuju punu pažnju zaštiti profesionalne etike.

Pojedini najčitaniji portali u Crnoj Gori sprovode postmoderaciju, čime ostavljaju prostora neodgovornim komentatorima da šire govor mržnje. Taj način moderiranja komentara zasniva se na principima automatskog objavljivanja komentara čitalaca bez prethodne moderacije administratora. To omogućava žustre rasprave koje privlače pažnju čitalaca čime se povećava posjećenost onlajn medija, dok premoderacija zahtijeva odobravanje sadržaja komentara prije objavljivanja.

Tako je, na primjer, od početka 2004. do početka 2018. godine, crnogorsko tužilaštvo registrovalo 33 slučaja napada na novinare, a u šest slučajeva počinioci još nisu pronađeni.²²

---

22 JUFREX, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori s preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017. Dostupno na: goo.gl/XjxWKf.

U 2019. godini formirana su četiri predmeta zbog prijetnji novinarima i ugrožavanja njihove sigurnosti, od čega su dva predmeta formirana zbog onlajn prijetnji novinarima, putem društvenih mreža.²³

Uz to, Crna Gora je i dalje pod sjenkom ubistava i pokušaja ubistava novinara, fizičkih napada i napada na imovinu medija. U velikom broju slučajeva naručioci i izvršioci i dalje nijesu poznati.

Razvojem društvenih medija, stvoreni su novi kanali putem kojih novinarima/novinarkama nerijetko stižu prijetnje. U 2019. godini zbog ovog krivičnog djela formirana su dva predmeta, a i ranijih godina zabilježeni su pojedinačni slučajevi onlajn prijetnji, ali o tome ne postoji posebna evidencija.

Registrovani napadi jasno govore da je Internet područje u kojem se novinarima/novinarkama ne garantuje gotovo nikakva sigurnost.

Istraživanja iz regiona pokazuju da su prijetnje na društvenim mrežama, omalovažavanje i govor mržnje čak tri puta više upućivane novinarkama nego njihovim muškim kolegama. Takvi podaci u Crnoj Gori nijesu poznati.

Napadi na novinare zapravo su napadi na principe slobode izražavanja, prava na informisanje, pluralizam mišljenja i informacija, koji jesu važni postulati demokratskih društava i u čijoj promociji novinari imaju posebnu ulogu.

Opšte pravo na slobodu izražavanja garantuje se Ustavom Crne Gore te međunarodnim dokumentima koje propisuje Ustav. To je složeno pravo koje obuhvata pravo na mišljenje i pravo da se traže, primaju i prenose informacije i ideje svih vrsta bez smetnji i bez obzira na granice.

---

23 Odgovor Kancelarije za evropske integracije na upit poslat 18. decembra 2019.

#godigitalagainstharrassment

I02I šta sve mogu biti online napadi?

2. Što sve mogu biti onlajn napadi i kako se procesuiraju onlajn napadi?

Da bismo bili što konkretniji, u ovom priručniku pokušaćemo objasniti pravne pojmove i mehanizme koji se mogu primijeniti u slučaju onlajn nasilja na novinare/novinarke kroz zakone koji pokrivaju sljedeće teme: povreda časti i ugleda, pritisci, onlajn prijetnje, govor mržnje i diskriminacija, povreda privatnosti.

2.1. kleveta – povreda časti i ugleda

Povreda časti i ugleda – Napadi na novinare/novinarke, kako onlajn tako i u realnom prostoru, često su usmjereni na povredu časti i ugleda novinara, i kao takvi pod određenim uslovima mogu predstavljati osnov za građansku i krivičnu odgovornost.

Ustav predviđa da svako ima pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način, pri čemu se to pravo može ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast, kao i onda kad se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore. Pored toga jemči se i sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještanja. Pored Ustava, i EKLJP garantuje pravo na slobodu izražavanja koja, pored ostalog, podrazumijeva slobodu primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice.

Važno je napomenuti da je 2011. godine Crna Gora dekriminizovala krivično djelo klevete. Krivični zakonik za krivično djelo iznošenje ličnih i porodičnih prilika, prema kojem se u slučaju kad neko lice iznosi ili prenosi štogod iz

ličnog ili porodičnog života nekog lica što može škoditi njegovoj časti ili ugledu, i dalje predviđa krivičnu odgovornost i novčanu kaznu u rasponu od tri hiljade do deset hiljada eura ili novčanu kaznu u rasponu od pet hiljada do četrnaest hiljada eura ukoliko je djelo učinjeno putem medija. Poseban osnov oslobođenja odgovornosti za lice koje je iznijelo ili prenosilo lične ili porodične prilike u vršenju novinarskog poziva postoji ako to lice dokaže istinitost svog tvrđenja ili ako dokaže da je imao osnovanog razloga da povjeruje u istinitost onog što je iznosio ili prenosio.

Na taj način, novinar je zaštićen od krivičnog gonjenja u slučaju da su objavljene informacije istinite, kao i u slučaju kad je novinar istraživački rad obavio s dužnom novinarskom pažnjom i shodno tome imao razloga da vjeruje u istinitost svog istraživanja.

Pored krivične odgovornosti, Crna Gora predviđa i građansku odgovornost za povredu časti i ugleda. Tačnije, Zakon o medijima pruža zainteresovanom licu pravo na tužbu za naknadu štete protiv autora i osnivača medija ako medij objavi programski sadržaj kojim se narušava zakonom zaštićeni interes lica na koje se informacija odnosi ili kojim se vrijeđa čast ili integritet pojedinca, iznose ili prenose neistiniti navodi o njegovom životu, znanju i sposobnostima.²⁴

Relevantna sudska praksa pokazuje da se novinar može osloboditi odgovornosti za štetu ukoliko dokaže da je prilikom saopštavanja informacija postupao dobronamjerno, u dobroj vjeri i na preciznom činjeničnom osnovu, te da je obezbijedio pouzdane i precizne informacije u skladu s novinarskom etikom.

Predlog Zakona o medijima, koji se trenutno nalazi u proceduri za usvajanje, postavlja opštu normu kojom nije dozvoljeno objavljivanje informacija kojom se vrši povreda časti i ugleda, osim ako je informacija tačna, izvještava o stvarima od javnog interesa i doprinosi pravu na informisanje.²⁵

Prema Predlogu Zakona o medijima predviđa se da za štetu učinjenu objavljivanjem neistinitog, nepotpunog ili drugog medijskog sadržaja osnivač, glavni urednik i novinar solidarno odgovaraju ako se dokaže da su postupali suprotno dužnoj novinarskoj pažnji.²⁶

24 Zakon o medijima, *Službeni list Crne Gore*, br. 51/02, 62/02. Član 20.

25 Predlog Zakona o medijima, u proceduri, član 40.
Dostupno na: <https://bit.ly/2RaoyYU>

26 Predlog Zakona o medijima, u procedure član 25.
Dostupno na: <https://bit.ly/2RaoyYU>

Imajući u vidu da mnogi mediji posjeduju internet stranice i profile na društvenim mrežama postavlja se pitanje kontrole sadržaja koji na njima ostavljaju korisnici u vidu komentara, lajkova i slično, posmatrano iz ugla potencijalnog ugrožavanja časti i ugleda trećih lica. Poželjno je da administratori uklanjaju takav sadržaj, a prema postojećem Predlogu Zakona o medijima, osnivač internetske publikacije biće u pravnoj obavezi da to čini u roku od najkasnije 24 sata od saznanja za takve komentare.²⁷

Mehanizmi zaštite:

- Poštovanje standarda dužne novinarske pažnje u radu radi odbrane od zloupotreba mehanizama za zaštitu časti i ugleda pojedinca
- Krivična prijava za iznošenje ličnih i porodičnih prilika
- Tužba za naknadu štete protiv lica koje objavljuje informacije koje povređuju čast i ugled novinara
- Ustavna žalba

2.2. Pritisci

Pritisci na novinare – pritisci na novinare ispoljavaju se na različite načine. Oni mogu biti direktni, indirektni, spoljašnji, pa čak i unutrašnji. Oni su, između ostalog, vidljivi i kao finansijski pritisci i definišu se kao prikrivena cenzura, a radi manipulisanja medijima.²⁸

S tim u vezi, ističemo da je svaki četvrti novinar/urednik tokom obavljanja novinarskog posla bio izložen pritiscima i/ili ucjenama da uradi nešto suprotno svojim uvjerenjima i da su najvećim pritiscima ili ucjenama bili izloženi zaposleni u onlajn medijima.²⁹

27 Predlog Zakona o medijima, u proceduri, član 27.
Dostupno na: <https://bit.ly/2RaoyYU>

28 Ana Nenezić, Mira Popović, *Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori*, Godišnji izveštaj za 2014, Centar za građansko obrazovanje, Podgorica, 9.

29 Percepcija građana i novinara o medijima u Crnoj Gori, DAMAR, Agencija za ispitivanje javnog mnjenja, 2018, dostupno na: <http://www.damar.co.me/analyses/6>

Pritisak na novinare, pored ostalog, vrši se mobingom, uznemiravanjem, koje obuhvata i seksualno uznemiravanje, kao i prijetnjama o kojima će biti riječi u sljedećem poglavlju.

Mobing je u crnogorskom pravu predviđen normama Zakona o radu³⁰ i Zakonom o zabrani zlostavljanja na radu³¹ koji predstavlja poseban zakon za regulisanje ove oblasti. Zakon o zabrani zlostavljanja na radu predviđa da mobing predstavlja svako aktivno ili pasivno ponašanje na radu ili u vezi s radom prema zaposlenom koje se ponavlja, a koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta zaposlenog i koje izaziva strah ili stvara neprijateljstvo, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Do mobinga dolazi iz najrazličitijih razloga – primjera radi, to može biti konkurencija na poslu, lične karakteristika lica koji čini mobing, lične karakteristike žrtve mobinga itd.³² Mobing podrazumijeva i situacije stalnih pritisaka i prijetnji, cenzuru, iznošenje neistina o privatnom životu, ponižavanje, raspoređivanje na drugo radno mjesto, prijetnje otkazom i slično.

Zakon o zabrani zlostavljanja na radu propisuje da zaposleni ima pravo na zaštitu od ponašanja koje predstavlja mobing³³ i da poslodavac odgovara za štetu koju odgovorno lice, zaposleni ili grupa zaposlenih prouzrokuje drugom zaposlenom vršeći mobing.³⁴

Dodatno, isti zakon predviđa mogućnost da se pokrene postupak posredovanja radi zaštite od mobinga, tako što zaposleni koji smatra da je bio izložen mobingu podnosi zahtjev.³⁵ Pored toga, zaposlenom se garantuje i mogućnost pokretanja postupka za zaštitu od mobinga kod Agencije za mirno rješavanje

30 Zakon o radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US. Član 8a.

31 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012.

32 Crna Gora, Socijalni savjet, Mobing u Crnoj Gori, dostupno na linku: file:///C:/Users/HP_NB/Documents/Downloads/PP%20Mobing.pdf.

33 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 12.

34 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 10.

35 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 15.

radnih sporova ili nadležnog suda.³⁶ Na kraju, Zakon o zabrani zlostavljanja na radu u slučaju mobinga i pod određenim uslovima, predviđa prekršajnu odgovornost pravnog lica i odgovornog lica u pravnom licu, postavljanjem novčane kazne u iznosu od 500 eura do 10.000 eura, odnosno 100 eura do 3.000 eura za odgovorno lice u pravnom licu.³⁷

Uznemiravanje i seksualno uznemiravanje nekog lica ili grupe lica, prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, jeste svako neželjeno ponašanje, uključujući i uznemiravanje putem audio i video nadzora, mobilnih uređaja, društvenih mreža i interneta, kojemu je cilj ili čija je posljedica povreda ličnog dostojanstva, izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja, kao i svako neželjeno ponašanje, verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje seksualne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak naročito kada takvo ponašanje izaziva strah ili stvara neprijateljstvo, ponižavajuće, zastrašujuće, degradirajuće ili uvredljivo okruženje.³⁸ Skrećemo pažnju da isti zakon predviđa da se u slučaju postupanja na prethodni način uspostavlja prekršajna odgovornost pravnog lica i odgovornog lica u pravnom licu, propisivanjem novčane kazne u iznosu od hiljadu do 20 hiljada eura za pravno lice odnosno 500 eura do dvije hiljade eura za fizičko lice zaposleno u pravnom licu.³⁹

Ovaj vid uznemiravanja u crnogorskom pravu regulisan je i Zakonom o rodnoj ravnopravnosti⁴⁰ i Zakonom o radu⁴¹.

36 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 25.

37 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 30.

38 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni list Crne Gore*, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017. Član 7.

39 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni list Crne Gore*, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017. Član 34a.

40 Zakon o rodnoj ravnopravnosti, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 46/2007 i *Službeni list Crne Gore*, br. 73/2010 – dr. zakon, 40/2011 – dr. zakon i 35/2015. Član 4 i 7.

41 Zakon o radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US. Član 8 st. 2 i 3.

Uznemiravanje je vrlo često zasnovano na polnim karakteristikama lica koje je diskriminisano i kao takvo dovodi do napada na ličnost novinara ili novinarkice bilo putem komentara na onlajn forumima i statusa na društvenim mrežama (Facebook, Twitter, Instagram) bilo slanjem privatnih poruka (e-mail ili poruke na društvenim mrežama).

#Kada postoji mobing?

Mobing predstavlja vid protivpravnog ponašanja koje se vezuje za radno mjesto, a koje podrazumijeva svako aktivno ili pasivno ponašanje na radu ili u vezi s radom lica koje sprovodi mobing („izvršioca mobinga“) ka licu nad kojim se takvo uznemiravanje sprovodi („žrtva mobinga“). Žrtva mobinga može biti zaposleni, kao i lice angažovano van radnog odnosa⁴². Kao izvršilac mobinga pojavljuje se poslodavac sa svojstvom fizičkog lica, odgovorno lice kod poslodavca sa svojstvom pravnog lica, zaposleni ili grupa zaposlenih kod poslodavca ili treća lica sa kojima poslodavac dolazi u kontakt prilikom obavljanja poslova na radnom mjestu⁴³. Mobing se odnosi na svaki vid uvredljivog ponašanja koje se manifestuje kao osvetoljubivi, surovi, zlonamjerni ili ponižavajući pokušaj da se sabotira jedan zaposleni ili grupa zaposlenih.⁴⁴ Jedan od mogućih načina mobinga svakako se vezuje i za onlajn komunikaciju.

Primjeri mobinga su:

- nemogućnost odgovarajućeg komuniciranja: neopravdano i namjerno onemogućavanje zaposlenog da iznese svoje mišljenje, kao i neopravdano prekidanje zaposlenog u govoru, obraćanje uz viku, prijetnju i vrijeđanje, uznemiravanje zaposlenog putem telefonskih poziva i drugih sredstava za komunikaciju, ako to nije u vezi s radnim procesom i poslom koji zaposleni obavlja⁴⁵

42 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 3.

43 Zakon o zabrani zlostavljanja na radu, *Službeni glasnik Crne Gore*, br. 30/2012. Član 2.

44 Socijalni savjet Crne Gore, Mobing u Crnoj Gori, 2010. Dostupno na: <https://bit.ly/2RfO31x>

45 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012. Član 5.

- narušavanje dobrih međuljudskih odnosa: ignorisanje prisustva zaposlenog, odnosno ako se zaposleni namjerno i neopravdano izoluje od drugih zaposlenih tako što se izbjegava i prekida komunikacija s njim, neopravdana fizička izolacija zaposlenog iz radne okoline, neopravdano oduzimanje zaposlenom sredstva potrebnog za obavljanje posla, neopravdano nepozivanje na zajedničke sastanke, neopravdana zabrana komuniciranja sa zaposlenim⁴⁶
- narušavanje ličnog ugleda zaposlenog: verbalno napadanje, širenje neistina o zaposlenom uopšte i u vezi s njegovim privatnim životom, negativno komentarisanje ličnih karakteristika zaposlenog, imitiranje glasa, gestova i načina kretanja zaposlenog, ponižavanje zaposlenog pogrđnim i degradirajućim riječima⁴⁷
- narušavanje profesionalnog integriteta zaposlenog: neopravdane stalne kritike i omalovažavanje rezultata rada zaposlenog, nedavanje radnih zadataka zaposlenom, koje nije opravdano potrebama procesa rada, neopravdano onemogućavanje zaposlenog da izvršava radne zadatke, davanje ponižavajućih radnih zadataka koji su ispod nivoa kvalifikacije zaposlenog, davanje teških zadataka ili onih koji su iznad nivoa kvalifikacije zaposlenog, određivanje neprimjerenih rokova za izvršenje radnih zadataka, neravnomjieran raspored radnih zadataka u odnosu na druge zaposlene koji obavljaju istu vrstu poslova, česta promjena radnih zadataka ili neopravdana prekidanja u radu, koja nijesu uslovljena procesom rada, neopravdano prekomjerno nadziranje rada, namjerno i neopravdano uskraćivanje ili zadržavanje informacija koje su u vezi s radom, neopravdana ili prekomjerna upotreba kamera i drugih tehničkih sredstava kojima se omogućava kontrola zaposlenih, neopravdano i namjerno isključivanje iz stručnog osposobljavanja i usavršavanja⁴⁸

46 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012. Član 5.

47 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012. Član 5.

48 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012. Član 5.

- narušavanje zdravlja zaposlenog: neopravdane stalne prijetnje (npr. raskidom radnog odnosa, odnosno otkazom ugovora o radu ili drugog ugovora) i pritisci kojima se zaposleni drži u stalnom strahu, prijetnja da će se protiv zaposlenog primijeniti fizička sila, fizičko uznemiravanje koje nema elemente krivičnog djela, namjerno izazivanje konflikata i stresa⁴⁹.

#Kada postoji (seksualno) uznemiravanje?

Uznemiravanje postoji u situacijama kao što su:

- neželjeno ponašanje prema zaposlenom ili licu koje traži zaposlenje, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, vjeru, boju kože, starost, trudnoću, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnost, bračni status, porodične obaveze, seksualno opredjeljenje, političko ili drugo uvjerenje, socijalno porijeklo, imovno stanje, članstvo u političkim i sindikalnim organizacijama ili neko drugo lično svojstvo
- uznemiravanje putem audio i video nadzora koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.⁵⁰

Seksualno uznemiravanje postoji u situacijama kao što su:

- ponižavajući i neprimjereni komentari i postupci seksualne prirode
- pokušaj ili izvršenje nepristojnog i neželjenog fizičkog kontakta ili navođenje na prihvatanje ponašanja seksualne prirode uz obećavanje nagrade, prijetnju ili ucjenu i dr.

49 Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 56/2012. Član 5.

50 Zakon o radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US. Član 8 stav 2.

- svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah, neprijateljsko, ponižavajuće, neugodno, agresivno ili uvredljivo okruženje.⁵¹

Mehanizmi zaštite:

- Pritužba za zaštitu od diskriminacije (mobing ili uznemiravanje) Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore („Zaštitnik ljudskih prava i sloboda“)¹
- Posebna tužba za zaštitu od diskriminacije (mobing ili uznemiravanje)
- Zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka usljed povrede radne obaveze

2.3. Onlajn prijetnje

Prijetnja predstavlja jedan od težih oblika pritiska na novinare koji se srijeće u virtuelnoj stvarnosti, a koji pored ostalog obuhvata i prijetnje na novinare napadom na njegov život ili život njegovih bliskih lica. U tom smislu prijetnje mogu biti učinjene direktnim, verbalnim napadima, prijetnjama nanošenja tjelesnih povreda novinaru ili njemu bliskih lica.

Krivični zakonik u tom smislu predviđa krivično djelo ugrožavanja sigurnosti kao djelo kojim lice ugrožava sigurnost nekog lica prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog lica ili njemu bliskog lica.⁵² Propisan je i kvalifikovan oblik

51 Zakon o radu, *Službeni list Crne Gore*, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US. Član 8 stav 3.

52 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 168 stav 1.

ovog krivičnog djela ukoliko je djelo izazvalo uznemirenost građana ili druge teške posljedice ili je učinjeno iz mržnje⁵³. Sankcije za osnovni oblik izvršenja ovog krivičnog djela su novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Sankcije za kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela su kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Pored krivične, predviđena je i prekršajna odgovornost. Drugim riječima, lice čini prekršaj onda kada na javnom mjestu izazove osjećaj ugroženosti kod drugog pretnjom da će napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica. Kazna za ovaj prekršaj je novčana kazna u iznosu od 250 eura do 1.500 eura ili kazna zatvora do 60 dana.⁵⁴

#Kada postoje prijetnje?

Prijetnje postoje u situacijama kao što su:

- slanje uznemirujućih prijetećih poruka usmjerenih ka povredi života ili psihičkog/fizičkog integriteta novinara ili bliskih članova njegove porodice, putem e-maila, društvenih mreža ili posredstvom drugih ljudi
- uznemirujući komentari, statusi i blogovi koji su usmjereni ka prijetnji da će biti učinjena povreda života ili psihičkog/fizičkog integriteta
- riječi prijetnje koje lice uputi drugom licu, a koje su podobne da izazovu osjećaj straha i nesigurnosti.

Mehanizmi zaštite:

- **Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka koji oštećeni može podnijeti u slučaju učinjenog prekršaja izazivanja osjećaja ugroženosti**
- **Krivična prijava za krivično djelo ugrožavanja sigurnosti.**

53 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 168 stav 2.

54 Zakon o javnom redu i miru, *Službeni list Crne Gore*, br. 64/2011. Član 8.

2.4. Govor mržnje i diskriminacija

Govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja koji šire, raspiruju, podstiču ili pravdaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla.⁵⁵

Diskriminacija se uopšteno definiše kao nejednako postupanje prema jednom licu zbog činjenice da to lice pripada određenoj grupi ili da posjeduje određene karakteristike.

Govor mržnje i diskriminacija su na internetu posebno prisutni, jer se pojedinac iza ekrana osjeća anonimno. Njegovo ponašanje može se uporediti s pojedincem koji djeluje u masi (psihologija mase).⁵⁶ Usljed toga, pojedinac nema istu samokontrolu kao u svakodnevnom životu i kod njega često izostaje svijest da je njegovo ponašanje kažnjivo. Iz ovih razloga, kako u svijetu, tako i u Crnoj Gori, internet stranice su pune govora mržnje i drugog diskriminatornog sadržaja.⁵⁷ Onlajn portali su postali vrlo zgodno mjesto za širenje govora mržnje, upravo zbog mogućnosti postavljanja komentara s jedne strane, i neažurnosti administratora da reaguje na takve sporne komentare s druge strane. Stoga se kao jedan od najvećih izazova s kojima se suočavaju mediji i zakonodavci vezuje za porast netolerancije u onlajn komunikaciji, koja se često pretvara u govor mržnje.

Dužnost izbjegavanja podsticanja govora mržnje i diskriminacije je dvosmjerna ulica, i ona postoji i u odnosu na novinare. Mediji ne smiju da objavljuju materijal namijenjen širenju neprijateljstva ili mržnje prema osobama zbog njihove rase, etničkog porijekla, nacionalnosti, vjeroispovijesti, pola, seksualne

55 Preporuka Komiteta ministara državama članicama o „govoru mržnje”. Dostupno na: <https://bit.ly/2RyqFF6>

56 Reporters without borders, *Online harassment of journalists*. Dostupno na: <https://bit.ly/2tAC3It>

57 Daniela Brkić, *Online hate speech*, Montenegro country report, Institut za medije Crne Gore, 2013. Dostupno na: <https://bit.ly/2TlBNGU>

orijentacije, rodnog identiteta, fizičkih i mentalnih stanja ili bolesti, kao i političke pripadnosti.⁵⁸ S tim u vezi, treba napraviti razliku između:

a) odgovornosti autora govora mržnje

b) odgovornosti medija i medijskih poslenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa.⁵⁹

Jednakost i ravnopravnost građana zaštićeni su Ustavom kroz zabranu izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu, kao i zabranu svake neposredne ili posredne diskriminacije.⁶⁰ EKLJP, također, propisuje da se uživanje prava i sloboda osigurava bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.⁶¹

Krivični zakonik, također, garantuje jednakost i ravnopravnost građana i propisuje sljedeća relevantna krivična djela:

- Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje – vrši onaj ko javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti.⁶²
- Rasna i druga diskriminacija – za lice koje zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja,

58 Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, 2016. Dostupno na: <https://bit.ly/2NjH6wS>

59 Preporuka Komiteta ministara državama članicama o „govoru mržnje“, Preporuka br. R (97). Načelo 6

60 Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007. i 38/2013 – Amandmani I-XVI. Član 7 i 8.

61 Evropska konvencija o ljudskim pravima, *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/2003. i 5/2005. Član 14.

62 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 370.

pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, invaliditeta, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima⁶³.

Krivični zakonik u slučaju izvršenja ovih krivičnih djela propisuje kaznu zatvora u periodu od šest mjeseci do pet godina.

Takođe, Zakon o medijima zabranjuje objavljivanje informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti i predviđa oslobođenje odgovornosti osnivača medija i autora ako je riječ o naučnom ili autorskom djelu, a informacije su objavljene bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja ili su pak objavljene s namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati podsticanje na takvo ponašanje.⁶⁴ Predlog Zakona o medijima, također, predviđa zabranu objavljivanja informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju ili mržnju.⁶⁵

Zakon o elektronskim medijima predviđa da se uslugom pruženom preko elektronskih komunikacionih mreža ne smije podsticati mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije.⁶⁶

63 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 443.

64 Zakon o medijima, *Službeni list Crne Gore*, br. 51/02, 62/02. Član 23.

65 Predlog Zakona o medijima, u proceduri, član 37. Dostupan na: <https://bit.ly/37dbjwh>

66 Zakon o elektronskim medijima, *Službeni list Crne Gore*, br. 46/10 od 6. 8. 2010. Član 46.

Zaštitu od govora mržnje i diskriminacije garantuje i Zakon o zabrani diskriminacije⁶⁷ koji uspostavlja prekršajnu odgovornost pravnog lica ili odgovornog lica u pravnom licu onda kad koristi govor mržnje ili vrši diskriminaciju.⁶⁸

Radi sprečavanja onlajn nasilja koje se naročito ispoljava u komentarima trećih lica na vijesti, članke, kolumne i slične sadržaje, Kodeks novinara/novinarki Crne Gore određuje da mediji treba da uspostave svoja interna pravila prema kojima će se vršiti kontrola ovakvih komentara. Ta pravila treba da budu dostupna na sajtu medija da bi se komentatori mogli upoznati s njihovim sadržajem. Predlog Zakona o medijima stvara nespornu pravnu obavezu za svakog osnivača internet publikacije da takva pravila objavi na svom sajtu.

Takođe se u odnosu na urednike ili administratore veb stranica zabranjuje objavljivanje bilo kakvog vizuelnog ili pisanog sadržaja u kome se podstiče na mržnju ili nasilje, ili se, direktno ili indirektno, zagovara diskriminacija.⁶⁹ U tom smislu preporučuje se korišćenje svih raspoloživih alata – filtera i druge tehnologije da bi se onemogućilo objavljivanje govora mržnje, kao i uspostavljanje jednostavnih procedura putem kojih će svaki korisnik moći da prijavi nedozvoljene sadržaje. U tom pogledu značajna je promjena koja će nastati ukoliko se usvoji postojeći Predlog Zakona o medijima, prema kojem će osnivač internetske publikacije biti u obavezi da bez odlaganja, a u roku od najkasnije 24 sata od saznanja za komentar koji sadrži govor mržnje ukloni takav sadržaj sa svoje internet stranice.

U kojim situacijama postoji govor mržnje i diskriminacija?

- Stvaranje prezira ili negativnog stereotipa prema određenom licu ili grupi
- Podsticanje diskriminacije i neprijateljstva
- Osuda okoline prema određenom licu ili grupi

67 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni list Crne Gore*, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017. Član 2 i 9a.

68 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni list Crne Gore*, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017. Član 34a.

69 Aidan White, *Priručnik za etiku u onlajn medijima*, Institut za medije, 2018. Dostupno na: <https://bit.ly/38uaIqh>

- Izazivanje osjećanja nesigurnosti i straha kod određenog lica ili pripadnika određene grupe
- Nanošenje fizičkih i psihičkih bolova određenom licu odnosno pripadniku određene grupe
- Upućivanje prijetnji određenom licu odnosno grupi
- Podsticanje i izazivanje nasilja prema određenom licu ili grupi
- Stvaranje osjećaja kod velikog dijela građana da je takvo ponašanje prema određenom licu ili grupi društveno poželjno i opravdano
- Izazivanje osjećaja kod širokog kruga građana da će takvo ponašanje biti tolerisano, i neće biti predmet odgovornosti
- Zastupanje, promocija ili podsticanje na omalovažavanje, mržnju ili osudu nekog lica ili grupe lica, kao i uznemiravanje, uvrede, negativni stereotipi, stigmatizacija ili prijetnja nekom licu ili licima
- Izražavanje koje se zasniva na opisu ličnih svojstava ili statusa koji uključuju rasu, boju, jezik, vjeru, uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno, etničko ili drugo porijeklo, starost, invaliditet, pol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju
- Jezik ili fraze koje šire, promovišu i/ili opravdavaju mržnju zasnovanu na netoleranciji.

Mehanizmi zaštite:

- **Brisanje komentara – koji sadrže govor mržnje ili kojim se vrši diskriminacija**
- **Pritužba Zaštitniku ljudskih prava i sloboda**
- **Posebna tužba za zaštitu od diskriminacije (mobing ili uznemiravanje)**
- **Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka**
- **Krivična prijava – za krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje ili krivično djelo rasna i druga diskriminacija**
- **Ustavna žalba**
- **Predstavka Evropskom sudu za ljudska prava**

2.5. Povreda privatnosti

Pitanje privatnosti građana jedno je od gorućih pitanja posljednjih godina, posebno u kontekstu novinarskog rada. S razvojem internet tehnologija, privatnost lica je ugrožena kao nikad, budući da se o korisnicima Interneta svakodnevno prikupljaju brojni podaci, pa samim tim i o novinarima.

Shodno tome, postavlja se pitanje granica mogućnosti i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koji rukuju tim podacima, među kojima se nalaze i podaci novinara.

Ipak treba naglasiti da se Ustavom, ali i EKLJP-om, propisuje da svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života.⁷⁰ Krivični zakonik predviđa nekoliko relevantnih krivičnih djela u domenu zaštite privatnosti:

- Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje – odnosi se na lice koje posebnim uređajima neovlašćeno prisluškuje ili snima razgovor, izjavu ili kakvo saopštenje koji mu nijesu namijenjeni⁷¹
- Neovlašćeno fotografisanje – za koje će odgovarati lice koje neovlašćeno načini fotografski, filmski, video ili drugi snimak nekog lica i time osjetno zadre u njegov lični život ili ko takav snimak preda ili pokazuje trećem licu ili mu na drugi način omogući da se s njim upozna⁷²

70 Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/2007. i 38/2013 – Amandmani I-XVI. Član 40. Evropska konvencija o ljudskim pravima, *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/2003. i 5/2005. Član 8.

71 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 173.

72 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 174.

- Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka – radnja izvršenja sastoji se u objavljivanju ili prikazivanju spisa, portreta, fotografije, filma ili fonograma ličnog karaktera bez pristanka lica koje je spis sastavilo ili na koga se spis odnosi, odnosno bez pristanka lica koje je prikazano na portretu, fotografiji ili filmu ili čiji je glas snimljen na fonogramu ili bez pristanka drugog lica čiji se pristanak po zakonu traži i time osjetno zadre u lični život tog lica⁷³
- Neovlašćeno prikupljanje i korišćenje ličnih podataka – odnosi se na lice koje podatke o ličnosti koji se prikupljaju, obrađuju i koriste na osnovu zakona neovlašćeno pribavi, saopšti drugom ili upotrijebi u svrhu za koju nijesu namijenjeni kao i na lice koje protivno zakonu prikuplja podatke o ličnosti građana ili tako prikupljene podatke koristi⁷⁴

Za ova krivična djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Ugrožavanje privatnosti često proizlazi iz sadržaja koji treća lica objavljuju na veb sajtovima i profilima na društvenim mrežama medija, a kojima ta lica objavljuju podatke trećih lica bez njihove dozvole. Jedan primjer takvog postupanja je i objavljivanje tuđih ličnih podataka ili intimnih fotografija bez saglasnosti tih lica. S tim u vezi u Priručniku za etiku u onlajn novinarstvu određuje se da urednici i administratori treba da imaju jasno utvrđene smjernice i procedure za označavanje i pravovremeno uklanjanje seksualnog sadržaja ili intimnih sadržaja postavljenih bez saglasnosti subjekta (fotografije, video i sl.) imajući u vidu njihovu izuzetnu osjetljivost i uticaj na privatnost i dostojanstvo oštećenih.⁷⁵

73 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 175.

74 Krivični zakonik Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „*Sl. list CG*“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018. Član 176.

75 Aidan White, *Priručnik za etiku u onlajn medijima*, Institut za medije, 2018. Dostupno na: <https://bit.ly/38ualqh>

Mehanizmi zaštite:

- Krivična prijava – za krivično djelo neovlašćeno prisluškivanje i snimanje, za krivično djelo neovlašćeno fotografisanje, za krivično djelo neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka, za krivično djelo neovlašćeno prikupljanje i korišćenje ličnih podataka
- Tužba za naknadu štete u parničnom postupku

2.6. Sajber napadi

Pod sajber kriminalom podrazumijeva se „bilo koji oblik kriminala koji se može izvršavati s kompjuterskim sistemom i mrežama, u kompjuterskim sistemima i mrežama ili protiv kompjuterskih sistema i mreža“. ⁷⁶

Crna Gora je 2010. godine ratifikovala Konvenciju o kompjuterskom kriminalu Savjeta Evrope, dok je Krivičnim zakonikom obuhvaćen niz krivičnih dijela iz ove oblasti.

Uz to, postoji Strategija sajber bezbjednosti 2018–2021⁷⁷, koja prepoznaje dvije osnovne kategorije:

- sajber napade (napadi od strane drugih država, haktivizam, špijunaža, sabotaza), sajber terorizam i sajber kriminal (stvaranje terorističkih organizacija, napadi od strane individualaca ili grupa, organizovani kriminal), sajber ratovanje
- rizike uslovljene ljudskom greškom ili prirodnim fenomenima.

⁷⁶ Miralem Porobović, Mirsad Bajraktarević, *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*, 2012. Dostupno na: <https://bit.ly/2G97jAS>

⁷⁷ Ministarstvo javne uprave. Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore 2018–2021, 2017. Dostupno na: <https://bit.ly/2NJEyiy>

Prema podacima Ministarstva javne uprave, zabilježen je trend rasta broja prijavljenih incidenata na internetu. Tokom 2017. godine CIRT-u je prijavljeno ukupno 532 incidenta, dok je od 1. januara do 1. decembra 2018. godine CIRT registrovao 490 prijave koje uključuju i napade na veb sajtove i države ustanove, onlajn prevare, zloupotrebu podataka itd. U poređenju s trenutnom situacijom, prije sedam godina u Crnoj Gori je zabilježeno samo šest incidenata.⁷⁸

Međutim, oblast sajber bezbjednosti ne prepoznaje novinare kao posebnu ranjivu ciljnu grupu. Crnogorski mediji posljednjih godina bili su predmet hakerskih napada.⁷⁹

Media centar u nizu sajber napada koji se mogu desiti novinarima prepoznaje i povredu privatnosti koja se dešava kada se zloupotrebljavaju (neovlašćeno prikupljaju i koriste) lični podaci novinara. Tu spada public shaming – tzv. „kazna putem lišavanja ugleda“. Onlajn shaming/sramoćenje je oblik internet nasilja u kojima se mete javno ponižavaju korišćenjem tehnologije poput novih medija i društvenih mreža. Onlajn sramoćenje uključuje objavljivanje privatnih informacija na internetu (pod nazivom doxing), što često dovodi do poruka mržnje i prijetnji smrću koje se koriste da se zastraši osoba koja je meta napada.

Društvene mreže se koriste kao pogodno tlo za različite vrste napada, što uključuje, pored prethodno obrađenih, i uhođenje, befriending/following s namjerom približavanja s nejasnim/sumnjivim motivacijama, anonimno širenje dezinformacije ili propagande onlajn.

⁷⁸ Ministarstvo javne uprave. Izvještaj o incidentnim situacijama na Internetu u Crnoj Gori za 2017. i 2018. godinu, 2018. Dostupno na: <https://bit.ly/2RwqHNN>

⁷⁹ MAJE: Kroz hakerske napade hoće da ugase portal Vijesti, *Vijesti online*, 12. januar 2019. Dostupno na: <https://bit.ly/36dO43I>

#godigitalagainstharrassment

I03I kako se zaštititi?

Iako se na onlajn nasilje i sajber napade reaguje onda kad se incidenti dese, postoji više preventivnih zaštita u Internet prostoru koje bi trebalo koristiti.

Mediacentar predložio je neke opšte savjete da bi rad i vidljivost onlajn novinarima bili što sigurniji⁸⁰.

- **LOZINKE** – Bežična lokalna mreža (WLAN) osjetljiva je na napade, zbog čega se savjetuje oprez i svakako mjere predostrožnosti poput aktiviranja sigurnosnih mjera. Potrebno ih je mijenjati jer su lozinke proizvođača, fabričke, obično poznate svima. Takođe, „lozinke koje se koriste za sve vrste korisničkih računa onlajn (e-mail, društvene mreže, blogovi, forumi itd.) trebaju biti sigurne (kombinacija slova, brojeva, znakova; velikih i malih slova; izbjegavati predvidljive lozinke poput datuma, imena; povremeno mijenjati lozinke i ne čuvati ih na jednom mjestu). Ne koristiti istu lozinku za različite namjene, npr. za obezbjeđenje računara, pristup elektronskoj pošti i pristupanje drugim naložima.“
- **ANTIVIRUS** – Antivirusni softver mora biti redovno održavan u skladu s uputstvima koja se nalaze u samom programu. Ukoliko je vaš sistem zaražen malicioznim softverom potrebno je da se diskonektujete s Interneta i uz pomoć antivirusnih softvera skenirate računar i otklonite maliciozni softver. Takođe, redovno pravite kopije svih podataka koji su vam bitni zato što ne postoji apsolutna zaštita od virusa i drugog neželjenog softvera. Najsigurniji način zaštite podataka od neovlašćenih lica jeste obezbijediti da ova lica nemaju pristup vašem računaru.
- **ENKRIPCIJA** – Ukoliko šaljete podatke putem elektronske pošte, ne možete biti apsolutno sigurni da će ovim podacima imati pristup samo

⁸⁰ Lejla Gačanica, Marija Arnautović, Mehanizmi zaštite od online nasilja: Priručnik za novinare i novinarke, Media centar, Sarajevo, 2018. Dostupno na: <https://bit.ly/3auB8d2>

ono lice kojem su upućeni. U ovim slučajevima preporučuje se upotreba enkripcije. Jedan od najpoznatijih programa za kriptografiju je Pretty Good Privacy, poznatiji kao PGP, ali postoje i mnogobrojni slični programi koje možete pronaći na internetu. Uz pomoć navedenih programa moguće je obezbijediti elektronsku poštu, hard disk, folder s podacima pa čak i pojedinačni Word dokument.

Ovo su neke od mjera koje se mogu preduzeti radi prevencije ili u slučaju incidenta:

Kontrola sadržaja/komentara trećih lica od strane moderatora – predstavlja mogućnost koja stoji na raspolaganju moderatorima veb stranica. Moderator veb stranica mogu da koriste različite mehanizme u borbi protiv govora mržnje, diskriminacije, povrede privatnosti drugih lica i sličnih nedozvoljenih radnji koje treba koristiti u skladu s unaprijed objavljenim pravilima komentarisanja:

- onemogućavanje komentarisanja u slučaju posebno osjetljivih društvenih tema
- neobjavljivanje komentara čitalaca koji sadrže govor mržnje, diskriminatorne komentare i sl.
- uklanjanje komentara čitalaca koji sadrže govor mržnje, diskriminatorne komentare i komentare kojima se vrši povreda privatnosti u najkraćem roku po objavljivanju
- uspostavljanje jednostavnog mehanizma kojim drugi čitaoci mogu prijaviti govor mržnje i druge nepropisne sadržaje.

Politika privatnosti – predstavlja izjavu koja na jednostavan i razumljiv način objašnjava korisnicima koji se podaci koriste i na koji način se obrađuju kao i da li se čine dostupnim trećim licima. Preporučivo je da svaki medij na svojoj internet stranici istakne politiku privatnosti izrađenu u skladu s načinom obrade podataka korisnika za taj medij i uz konsultaciju s pravnim savjetnikom.

Demanti – predstavljaju pravo novinara na odgovor kad smatraju da je objavljivanjem programskog sadržaja povrijeđeno njihovo Ustavom ili zakonom garantovano pravo.

Pritužba Ombudsmanu Crne Gore povodom diskriminacije

Na sajtu institucije Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore nalazi se formular za pritužbe koji se može podnijeti u slučaju da osoba smatra da joj je neko pravo prekršeno. U pritužbi bi trebalo objasniti opis povrede prava i sloboda, činjenice i dokaze koji potkrepljuju tu pritužbu. Postupak pred Zaštitnikom je besplatan, a pritužba se podnosi u roku od šest mjeseci od dana kad se saznalo za učinjenu povredu ljudskih prava i sloboda, odnosno u roku od jedne godine od dana učinjene povrede. Po Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, ova institucija ne nudi besplatnu pravnu pomoć, ali se novinari, u slučaju diskriminacije, mogu obratiti Ombudsmanu i konsultovati se o daljim postupcima.

Prigovor ombudsmanima medija

Samoregulacija u Crnoj Gori jedno je od najizazovnijih pitanja na medijskoj sceni. Polarizacija medijske zajednice uticala je i na to da mediji nemaju jedinstveno samoregulatorno tijelo koje bi vodilo računa o primjeni i poštovanju profesionalnih standarda niti svaki medij ima internu samoregulaciju. Noliko medija ima svoje ombudsmane kojima se može uložiti prigovor, ukoliko neko smatra da je prekršen Kodeks novinara/novinarki Crne Gore.

Korišćenje onlajn alata za prijavu neprimjerenog sadržaja

Uklanjanje sadržaja s društvenih mreža je opcija koju pružaju najzastupljenije/najpopularnije onlajn mreže. Zahtjevi za uklanjanje sadržaja dostupni su na svakoj od mreža (npr. Facebook, Instagram, Twitter, YouTube). Prijavom neprimjerenog sadržaja (zbog uvredljivog sadržaja, uznemiravanja ili govora mržnje) Facebook će razmatrati prijavljeni sadržaj, a koliko će taj proces trajati i hoće li se sprovesti suspenzija sadržaja ili cijelog profila nema garancije niti pravila (postoji mogućnost da uopšte neće reagovati).

Savjetovanje sa strukovnim udruženjima

U Crnoj Gori ima nekoliko udruženja koja se bave pitanjima novinara i njihovog položaja poput Sindikata medija, Društva profesionalnih novinara i Instituta za medije kojima se medijski radnici mogu obratiti i konsultovati se s njima u slučaju onlajn nasilja. Uz kolegijalni pristup i solidarnost, predstavnici ovih organizacija raspoloženi su da ponude pomoć i savjet novinarima, u skladu sa svojim raspoloživim kapacitetima.

Zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka

Predstavlja pravo zaposlenog da poslodavcu ukaže na povredu radne obaveze drugog zaposlenog koja je usmjerena ka njemu ili ka trećim licima, a koja podrazumijeva mobing ili (seksualno) uznemiravanje. Način pokretanja ovog postupka utvrđuje se internim pravilima poslodavca.

Krivična prijava

Svako lice treba da podnese krivičnu prijavu kojom prijavljuje krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti. Takva prijava podnosi se nadležnom državnom tužiocu, pismenim ili usmenim putem. Nadležnost državnog tužioca vezuje se za mjesto gdje je krivično djelo izvršeno ili pokušano. Važno je uz krivičnu prijavu podnijeti i dokaze kojima se potkrepljuju navodi, a koji su podnosiocu krivične prijave poznati (screenshot, printscreen web-stranica, portala *onlajn* foruma, komentara na društvenim mrežama, e-mail komunikacije, kao i Skype i slične komunikacije).

Privatna tužba

Predstavlja pravni akt kojim se za krivično djelo *iznošenje ličnih i porodičnih prilika* pokreće krivično gonjenje. Ovaj postupak pokreće se podnošenjem privatne tužbe nadležnom sudu u roku od tri mjeseca od saznanja za krivično djelo i učinioca. Kako se smatra da je kod ovog postupka prvenstveno ugrožen

privatni interes oštećenog, javni tužilac ne preuzima gonjenje po službenoj dužnosti, nego na njegovo mesto „stupa“ privatni tužilac i od njega se očekuje da predloži sve dokaze, postavlja pitanja odbrani, svjedocima i vještacima. Iz tog razloga, poželjno je da oštećeni angažuje advokata za potrebe ovog postupka. Ukoliko se, pak, novinar nalazi u ulozi okrivljenog, odbranu treba bazirati na tvrdnjama da je novinar postupao u dobroj vjeri i da je istraživački rad obavio s dužnom pažnjom u skladu s etikom profesije.

Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka

Predstavlja akt kojim se može pokrenuti prekršajni postupak. Preciznije, prekršajni postupak može se pokrenuti na osnovu zahtjeva ovlašćenog organa, oštećenog ili okrivljenog lica. U tom smislu novinar kao oštećeno lice ima pravo da samostalno ili preko advokata pokrene prekršajni postupak podnošenjem zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kad nije moguće izdati prekršajni nalog. Ovaj zahtjev predaje se u pisanom obliku ili se daje usmeno na zapisnik kod suda i to odmah po saznanju za prekršaj i učinioca, a najkasnije u roku od 60 dana. Izuzetno, oštećeni može ovaj zahtjev podnijeti i u roku od 30 dana od dana isteka roka od 60 dana.

Zahtjev za pokretanje postupka posredovanja za zaštitu od mobinga

Predstavlja mehanizam zaštite koji se garantuje svakom zaposlenom koji smatra da je izložen mobingu. Podnosi se u pisanoj formi posredniku ili poslodavcu onda kad posrednik nije određen. Posrednik je dužan da u roku od tri dana od dana prijema ovog zahtjeva pokrene postupak posredovanja.

Zahtjev za pokretanje postupka za zaštitu od mobinga kod Agencije za mirno rješavanje radnih sporova ili kod nadležnog suda

Predstavlja mehanizam zaštite koji se garantuje svakom zaposlenom koji nije zadovoljan ishodom postupka zaštite od mobinga kod poslodavca. Ako

je u toku postupka tužilac/podnosilac predloga za mirno rješavanje radnog spora učinio vjerovatnim da je izvršen mobing, teret dokazivanja da nije bilo ponašanja koje predstavlja mobing prelazi na tuženog / drugu stranu u sporu.

Pritužba Zaštitniku ljudskih prava i sloboda

Predstavlja mehanizam zaštite kojim se svakom licu koje smatra da je diskriminisno aktom, radnjom ili nepostupanjem organa i drugih pravnih i fizičkih lica, daje mogućnost obraćanja pritužbom Zaštitniku ljudskih prava i sloboda u roku od šest mjeseci od dana saznanja za učinjenu povredu ljudskih prava i sloboda, odnosno u roku od jedne godine od dana učinjene povrede. Postupak pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda je besplatan i povjerljiv.

Pritužba treba da bude napisana čitko i da sadrži sljedeće informacije:

- naziv organa na čiji se rad odnosi
- opis povrede ljudskih prava i sloboda
- činjenice i dokaze koji potkrepljuju pritužbu
- podatke o tome koja su pravna sredstva iskorišćena
- ime i adresu podnosioca
- naznaku o tome da li podnosilac želi da ostane anonimn.

Ukoliko smatra da je to djelotvornije, oštećeni se može obratiti nekoj organizaciji za zaštitu ljudskih prava koja će, uz njegovu saglasnost, podnijeti pritužbu Zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Pritužba se može podnijeti i usmeno na zapisnik. Nakon prijema pritužbe dalje korake u postupku preuzima Zaštitnik ljudskih prava i sloboda. Podnošenje pritužbe ne sprječava podnosioca da paralelno preuzima i druge pravne korake u zaštiti svojih prava.

Tužba za naknadu štete

Predstavlja mehanizam zaštite kojim se svakom licu u odnosu na koje je nanijeta šteta garantuje mogućnost podnošenja tužbe nadležnom sudu u parničnom postupku. Za vođenje ovih postupaka preporučljivo je angažovati advokata.

U kontekstu ovog vodiča posebno smo izdvojili određene slučajeve, ali se naknada štete može zahtijevati i uslijed povrede podataka o ličnosti, govora mržnje i u drugim situacijama.

Povređa časti i ugleda (kleveta) – novinar podnosi ovu tužbu kad neko lice iznosi ili pronosi neistinite tvrdnje kojima vrijeđa njegovu čast i njegov ugled, a radi naknade materijalne i nematerijalne štete koja je usljed toga nastala. U ovim postupcima teret dokazivanja da su problematične tvrdnje neistinite prebacuje se na tuženog jer se pretpostavlja da je svaki čovjek častan i da ga shodno tome ne treba staviti u situaciju da tu čast brani. Ovu tužbu može podnijeti i lice protiv novinara i osnivača medija ukoliko smatra da su objavljivanjem neke informacije povrijedili njegovu čast i njegov ugled. Novinar i osnivač medija neće odgovarati za štetu ukoliko se dokaže da je informacija istinita ili da je razumno vjerovao da je ta informacija istinita (da je postupao s dužnom novinarskom pažnjom).

Posebna tužba za zaštitu od diskriminacije

Predstavlja pravo svakog lica koje smatra da je povrijeđeno diskriminatornim postupanjem organa, privrednog društva, drugog pravnog lica, preduzetnika i fizičkog lica da podnese tužbu nadležnom sudu u roku od godinu dana od saznanja za učinjenu diskriminaciju a najkasnije u roku od tri godine od dana učinjene diskriminacije. Kada tužilac učini vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije postupao diskriminatorno prebacuje se na tuženog, što je posebno olakšavajuće za tužioca. O korišćenju ovog prava mora se obavijestiti i Zaštitnik ukoliko je pritužba istovremeno podnijeta i Zaštitniku.

Ustavna žalba – može se podnijeti Ustavnom sudu zbog povrede ljudskog prava ili slobode zajemčene Ustavom koja je nastala pojedinačnim aktom, radnjom ili nepostupanjem državnog organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave, organa lokalne uprave ili pravnog lica ili drugog subjekta koji vrši javna ovlaštenja. Ovaj pravni lijek podnosi se nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava, što podrazumijeva da je podnosilac ustavne žalbe u postupku iskoristio sva pravna sredstva na koja je imao pravo u skladu sa zakonom. Rok za podnošenje je 60 dana od dana prijema pravnog akta kojim je povrijeđeno pravo, odnosno od dana prestanka radnje kojom se povrjeđuje pravo. Novinari mogu podnijeti ustavnu žalbu u slučaju diskriminacije, ograničavanja slobode štampe ili povrede prava na poštovanje ličnog i porodičnog života novinara.

Predstavka Evropskom sudu za ljudska prava – Svako lice, nevladina organizacija ili grupa lica koja tvrdi da je žrtva povreda uspostavljenih EKLJP-om ima pravo na podnošenje predstavke Evropskom sudu za ljudska prava („ESLJP“). ESLJP uzima u obzir ove predstavke samo ako su prethodno iscrpljeni svi unutrašnji pravni lijekovi i ako je predstavka podnijeta u roku od šest mjeseci od dana kad je donijeta pravnosnažna odluka. Posebno naglašavamo da ESLJP proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku ako je ona nespojiva s odredbama EKLJP, ako je očigledno neosnovana ili predstavlja zloupotrebu prava na predstavku, kao i ukoliko smatra da podnosilac predstavke nije značajnije oštećen, osim u slučajevima u kojima poštovanje ljudskih prava ustanovljenih EKLJP-om ne zahtijeva ispitivanje suštine predstavke, s tim da se takva predstavka ne može odbaciti po ovom osnovu ukoliko nacionalni sud nije prethodno s dužnom pažnjom razmotrio ovaj slučaj.

LITERATURA

Istraživanja i naučni članci

Agencija za ispitivanje javnog mnjenja DAMAR, *Percepcija građana i novinara o medijima u Crnoj Gori*, 2018.

Aidan White, *Priručnik za etiku u onlajn medijima*, Institut za medije, 2018.

Ana Nenezić, Mira Popović, *Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori – Godišnji izvještaj za 2014.*, CGO, 2015.

JUFREX, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017.

Lejla Gačanica, Marija Arnautović, *Mehanizmi zaštite od online nasilja: Priručnik za novinare i novinarke*, Media centar, 2018.

Marijana Laković-Drašković, Daliborka Uljarević, Boris Marić, Wanda Tiefenbacher, Maja Stojanović, *Kratki vodič kroz zakonodavni i institucionalni okvir zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori*, Studio MOUSE, Podgorica, 2015.

Milica Bogdanović, *Turobna zbivanja i druge priče o medijima*, CDT, 2019.

Miralem Porobović, Mirsad Bajraktarević, *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*, 2012.

Reporter bez granica, *Onlajn uznemiravanje novinara*, 2018.

Daniela Brkić, *Onlajn govor mržnje – izvještaj za Crnu Goru*, Institut za medije Crne Gore, 2013.

ZAKONI, IZVJEŠTAJI I JAVNI DOKUMENTI

Evropska konvencija o ljudskim pravima, Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori, br. 9/2003. i 5/2005.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima, član 19. Dostupno na: <https://bit.ly/2tqEe1l>

Ustav Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br. 1/2007. i 38/2013 – Amandmani I-XVI.

Opšta Uredba o zaštiti podataka o ličnosti Evropske unije (General Data Protection Regulation – GDPR), dostupno na linku: <https://gdpr-info.eu/>.

Zakon o medijima, Službeni list Crne Gore, br. 51/02, 62/02.

Zakon o elektronskim medijima, Službeni list Crne Gore, br. 46/10 od 6. 8. 2010.

Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni list Crne Gore, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 018/14 od 11. 4. 2014, 042/17 od 30. 6. 2017.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Službeni list Republike Crne Gore, br. 46/2007 i Službeni list Crne Gore, br. 73/2010 – dr. zakon, 40/2011 – dr. zakon i 35/2015.

Zakon o javnom redu i miru, Službeni list Crne Gore, br. 64/2011.

Zakon o radu, Službeni list Crne Gore, br. 49/2008, 26/2009 – ispr., 88/2009 – dr. zakon, 26/2010 – dr. zakon, 59/2011, 66/2012, 31/2014, 53/2014 – dr. zakon i 4/2018 – odluka US.

Krivični zakonik Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „Sl. list CG“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018.

Zakonik o krivičnom postupku, Službeni list Crne Gore, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 – odluka US, 2/2015 – odluka US, 35/2015, 58/2015 – dr. zakon i 28/2018 – odluka US.

Zakon o prekršajima, Službeni list Crne Gore, br. 1/2011, 6/2011 – ispr., 39/2011, 32/2014, 43/2017 – odluka US i 51/2017.

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, Službeni list Crne Gore, br. 79/2008, 70/2009, 44/2012 i 22/2017.

Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list Crne Gore, br. 47/2008, 4/2011 – dr. zakon i 22/2017.

Zakon o ustavnom sudu Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br. 11/2015 i 55/2019 – odluka US.

Predlog Zakona o medijima, u proceduri, dostupan na linku: <http://www.skupstina.me/index.php/me/sjednice/zakoni-i-drugi-akti>.

Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavca i zaposlenog o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu, Službeni list Crne Gore, br. 56/2012.

Ministarstvo javne uprave, Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore 2018–2021, 2017.

Ministarstvo javne uprave, Izvještaj o incidentnim situacijama na Internetu u Crnoj Gori za 2017. i 2018. godinu, 2018.

NOVINARSKI ČLANCI I INTERNET IZVORI

Vijesti online, *MAJE: Kroz hakerske napade hoće da ugase portal Vijesti*, 2019.

